

dr hab. Andrzej Murzyn
Wydział Sztuki i Nauk o Edukacji
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Recenzja osiągnięć Pana dr Wita Pasierbka
ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika
wykonana na zlecenie Dziekana
Wydziału Nauk Społecznych
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

1. Życiorys zawodowy kandydata

Dr Wit Pasierbek jest absolwentem Wydziału Filozoficznego Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, który w roku 1999 został przekształcony w Wyższą Szkołę Filozoficzno-Pedagogiczną „Ignatianum” a od października 2011 roku w Akademię Ignatianum w Krakowie. W latach 1985-1988 studiował teologię na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. W latach 1990–1992 odbył studia specjalistyczne z teologii protestanckiej na uniwersytecie w Innsbrucku w Austrii a w roku 1993 uzyskał tytuł licencjata z teologii dogmatycznej na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. 31 maja 1999 roku Pan Wit Pasierbek obronił rozprawę doktorską *Geneza i rozwój ruchu ekumenicznego i jego oddźwięk w katechezie*

młodzieżowej w Polsce w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie i uzyskał stopień doktora nauk teologicznych.

Od 1 października 1995 roku do dnia dzisiejszego dr Wit Pasierbek jest związany z Akademią Ignatianum w Krakowie. W uczelni tej pracował najpierw na stanowisku asystenta a od 1 października 1999 roku do chwili obecnej jest zatrudniony jako adiunkt na Wydziale Pedagogicznym, najpierw w Katedrze Edukacji Chrześcijańskiej, a od 2008 roku w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji Publicznej, w Katedrze Myśli Politycznej. W latach 2006 – 2014 dr Pasierbek był profesorem wizytującym na Wydziale Historii i Dóbr Kulturowych Kościoła Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie.

2. Ocena osiągnięcia naukowego zgodnie z zasadami określonymi w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. Nr 196, poz. 1165)

Dorobek publikacyjny dr Pasierbka po uzyskaniu stopnia doktora obejmuje 29 artykułów opublikowanych w czasopismach i pracach zwartych, 5 publikacji wydanych pod Jego redakcją lub współredakcją, 2 hasła słownikowe oraz 17 publikacji popularyzujących naukę.

Podstawą starań o nadanie stopnia doktora habilitowanego jest cykl powiązanych problemowo artykułów, któremu dr Pasierbek nadał ogólny tytuł: ***Dialogiczne i immanentno-transcendentne implikacje dla pedagogiki***. Cykl ten zawiera dziesięć tekstów, wśród których znajdują się – zgodnie z podziałem dokonany przez Habilitanta - **4 opracowania o charakterze teoriopoznawczym i 6 opracowań opartych na badaniach empirycznych.**

Refleksja nad znaczeniem transcendentnego wymiaru człowieka w procesie edukacji jest przedmiotem zainteresowań i badań wielu wybitnych filozofów, teologów, pedagogów i innych badaczy od bardzo dawna. Wciąż jednak odczuwa się niedosyt w tym jakże subtelnym obszarze badań. Niedosyt ten jest odczuwalny tym mocniej, im bardziej zdajemy sobie sprawę z zagrożeń i problemów, przed jakim staje dzisiaj każdy pedagog i nauczyciel – wychowawca. Wiele lat temu John Naisbitt (1997) snując refleksje nad istotą społeczeństwa informacyjnego, powiedział, że aby skutecznie przeciwdziałać negatywnym skutkom gwałtownego rozwoju technologii, trzeba pamiętać o zasadzie *high tech/high touch*. Zgodnie z tą zasadą – pisał Naisbitt – ludzie powinni nieustannie równoważyć ów gwałtowny rozwój technologii rozwijaniem ich duchowych potrzeb. Jeżeli wykorzystamy myśl ww. badacza do rozważań nad czynnikami, które dzisiaj zagrażają wychowaniu pełnego człowieka, wyłoni się następująca zasada: Trzeba nieustannie równoważyć naciskające na nas – z różnych stron i różnymi sposobami - tendencje w kierunku uczynienia z nas jednowymiarowych jednostek, rozwijaniem w sobie potrzeby transcendencji. Dlatego dobrze się stało, że w tych zmaganiach z postępującą sekularyzacją i działaniami zmierzającymi do pozbawienia zarówno wychowawcy jak i wychowanka immanentno-transcendentnej struktury, która przysługuje im jako bytom dialogicznym, pojawia się nowy głos. Głos ten jest znaczący – jak sądzę – przede wszystkim dlatego, że Habilitant wprowadza nową jakość do badań nad zależnością między edukacją i religią – nie mamy tutaj bowiem do czynienia z jednostronnym, moralizującym religijnie oglądem współczesnej pedagogiki przeżywającej kryzys rozdzielenia. Takie podejście nie jest bowiem niczym nowym i nieraz było obecne w historii rozważań nad zależnością między religią i kulturą, religią i pedagogiką. Habilitant poszedł znacznie dalej i głębiej przede

wszystkim dlatego, że oprócz gruntownej wiedzy w zakresie teologii jest znakomicie zorientowany w historii myśli pedagogicznej. Wystarczy zapytać o źródła świadomości bycia człowiekiem – jak pisze – żeby odkryć, że człowiek jest bytem dialogicznym o strukturze immanentno-transcendentnej. Oznacza to jednocześnie, że każdy człowiek doświadcza tego, co Piero Bertolini (1994) określił jako *pierwotne doświadczenie edukacyjne*, które polega na byciu w relacji z sobą i innymi, a idąc tropem myśli Habilitanta możemy powiedzieć, że owo *pierwotne doświadczenie edukacyjne* ma religijny charakter ponieważ zawsze jest niepełne a więc wymaga przyjęcia transcendencji.

W tekście zatytułowanym *Aktualność transcendentnego charakteru antropologii teologicznej dla pedagogiki*, który rozpoczyna cykl artykułów o charakterze teoriopoznawczym i który dr Pasierbek traktuje jako wprowadzenie w całą problematykę, ukazana jest istota personalizmu dialogowego. Habilitant pokazuje, że autentyczne istnienie dialogiczne polega na tym, co określa On jako „uprawianie siebie” we wszystkich relacjach a więc relacji człowiek – Bóg, relacji człowiek – człowiek, relacji człowiek – inne byty i człowiek do samego siebie. Inspiracją do rozwijania tego wątku są dla dra Pasierbka prace takich wybitnych myślicieli jak Martin Buber czy Karl Rahner. W pracach tych wyraźnie wybrzmiewa idea człowieka jako bytu otwartego na transcendencję. Brak współpracy między teologią, której przypisuje się wertykalne ukierunkowanie dialogiczne, z innymi dyscyplinami naukowymi (a głównie pedagogiką), które miałyby się zajmować jedynie horyzontalnym ukierunkowaniem dialogicznym utrudnia – jak sugeruje Habilitant – autentyczne istnienie dialogiczne i tym samym przyczynia się do kryzysu tożsamości człowieka.

Kolejny artykuł *Otwartość i tworzenie przestrzeni dla drugiego* jest kontynuacją rozważań nad istotą personalizmu

dialogowego. Pojawia się tutaj pytanie o warunki umożliwiające wejście „Ja” i „Ty” w przestrzeń spotkania. Aby nie popaść w pułapkę indywidualizmu lub kolektywizmu – podkreśla Habilitant – musi pojawić się osoba mediująca, którą Emmanuel Levinas nazywa „Trzecim”. Tym „Trzecim” może być zdaniem dr Pasierbka osoba ludzka, byt transcendentny a także bezosobowa przestrzeń czyli miłość. Zdaniem Habilitanta takie spojrzenie na dialogiczną relacyjność jest bliskie koncepcji Józefa Tischnera, dla którego pełna prawda jest rezultatem wspólnych doświadczeń – „twoich o mnie, a moich o tobie”. Tylko w takim kontekście – zauważa dr Pasierbek - może się narodzić autentyczna przestrzeń wychowawcza.

W artykule *Antropologia immanentno-transcendentalna dialogu i jej implikacje edukacyjne* rozważania Habilitanta nad dwoma wymiarami relacyjnymi stawania się człowieka zostają wprowadzone w szerszy kontekst rozumienia i interpretacji jego istoty – antropologii immanentnej i transcendentalnej. Idąc za myślą Rudolfa Bultmanna i Karla Rahnera, dr Pasierbek pokazuje, że samoświadomość, która miałaby się zamknąć w immanencji człowieka, nigdy nie osiągnie pełni zadowolenia. Co więcej, dążenie w tym kierunku nie jest – jak zauważa Habilitant – naturalną cechą człowieka. Naturalnym jest to – pisze – „że duch ludzki ignie do tego, co go przekracza, jest poza nim”. Potrzeba przekraczania samego siebie w swej ograniczoności jest zdaniem Habilitanta wpisana w byt ludzki, który „ciągle potrzebuje doskonałego punktu odniesienia dla realizacji swej podmiotowości”. Ruch w kierunku transcendencji a więc Boga, jakiegoś Osobowego Bytu czy Siły Wyższej stanowi podstawowy warunek dla zaistnienia autentycznej samo-edukacji. Wykorzystując pracę Jarosława Gary *Pedagogiczne implikacje filozofii dialogu*, Habilitant poszerza proponowaną przez Garę triadyczną strukturę wertykalno-horyzontalną wychowania obejmującą transgresję, transcendencję i aproksymację o

jeszcze jeden wymiar, który określa jako *apropriacja* polegająca na „ruchu powrotnym z owych trzech wcześniejszych, co połączyłoby transcendentno-immanentny wymiar człowieka”.

W kolejnym artykule dr Pasierbka *Jesuit philosophy of contemplative education* pojęcie apropiacji pojawia się w szerszym kontekście – procesie immanentnej apropiacji edukacyjnej. Ukazując historię i istotę powstałej w Stanach Zjednoczonych filozofii edukacji kontemplatywnej, Habilitant dowodzi, że edukacja kontemplatywna polegająca na analizowaniu własnych doświadczeń w optyce religijnej od dawna była częścią jezuickiego myślenia o wychowaniu. Ostatni przedstawiony do oceny artykuł o charakterze teoriopoznawczym stanowi swoiste dopełnienie pozostałych. Tym razem główna teza Habilitanta wybrzmiewa w kontekście refleksji nad Jezuicką koncepcją wychowania i amerykańskim systemem edukacji kontemplatywnej. Zgodnie z nią autentyczne wychowanie, które jest jednocześnie samowychowaniem okazuje się ruchem od wewnętrznej refleksji nad doświadczeniami, aby dalej szukać prawdy o sobie w transcendencji, następnie znowu wrócić do siebie, by z kolei – bogatszy o odkryte prawdy i wartości - działać na zewnątrz.

Podsumowując tę część przedstawionego do oceny dorobku, stwierdzam, że mamy tutaj do czynienia z interesującymi i inspirującymi do dalszych poszukiwań tekstami. Zauważa się nie tylko erudycję Autora ale także dociekliwość i subtelność w rozumowaniu.

Opracowania w oparciu o badania empiryczne

Artykuły Habilitanta oparte o badania empiryczne stanowią analizę rezultatów badań przeprowadzonych w latach 90-tych ubiegłego wieku przez J. Mariańskiego i K. Pawlinę i Wł. Kubika, przy czym w badaniach Kubika uczestniczył także dr Pasierbek.

Badania dotyczyły postaw religijnych, moralności i celów życiowych polskiej młodzieży. W artykułach *Wohin geht unsere Jugend* (w polskiej wersji *Dokąd zmierza polska młodzież*), *What God Do Young People in Poland Believe in?* (wersja polska *W jakiego Boga wierzymy?*) Bardzo szczegółowa analiza wyników badań empirycznych pozwoliła Habilitantowi na diagnozę stanu religijności i postaw moralnych młodych Polaków, którą zawarł w ww. artykułach. Diagnoza ta potwierdza główną tezę dr Pasierbka postawioną i rozwijaną w opracowaniach teoretycznych i stanowi mocny argument na rzecz rozwijania pedagogiki transcendentnej i wpisania jej na stałe w kontekst badań edukacyjnych.

Cztery publikacje współautorskie, w których uczestniczył Habilitant, stanowią rezultat Jego udziału w zakrojonym na szeroką skalę międzynarodowym projekcie badawczym *Youth in Europe – An International Empirical Study about the Impact of Religion and Life Perspective on Life Orientation*. W projekcie wzięli udział badacze z 10 krajów. Celem projektu było zbadanie miejsca religii w poglądach młodych ludzi pochodzących z różnych krajów europejskich na życie. Badacze przyjęli szeroką perspektywę badawczą obejmującą teologiczny, pedagogiczny i społeczny wymiar życia młodzieży. W badaniach uwzględniono takie zmienne jak przynależność narodowa i płeć. Wyniki badań zawarto w czterech kluczowych artykułach: *Perceptions of Religious Education among Polish and German Young People* (2004), *Poland, Family and Faith* (2005), *Poland: Religious Individualisation among Youth* (2006), *Religion and the Polarity of Generations* (2009). Z przeprowadzonej przez Habilitanta analizy porównawczej wynika, że aspiracje i plany życiowe polskiej młodzieży są – pomimo niektórych niepokojących zmian kulturowych - mocno oparte na tradycji i religii. Stan ten może napawać optymizmem, jednak w związku z postępującymi procesami sekularyzacyjnymi – jak zauważa dr Pasierbek – rola

religii w życiu młodzieży może zostać poważnie osłabiona, co oznacza, że pedagogika immanentno-transcendentna stoi przed wielkim wyzwaniem.

3. Ocena pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych Kandydata

3.1. Publikacje

Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze obejmują 12 artykułów autorskich i dwa artykuły współautorskie. Dr Pasierbek jest także redaktorem jednej pracy zbiorowej oraz współredaktorem 6 prac zbiorowych. Wszystkie publikacje Habilitant umieścił w pięciu obszarach : moralno-dialogicznym, przemian społeczno-religijnych, edukacji historycznej, edukacji dorosłych oraz antropologii immanentno-transcendentnej. W większości tekstów dominuje refleksja nad moralnym wymiarem dialogicznego stawania się człowieka. Istotną kategorią, która się tutaj pojawia i która zdaniem Habilitanta stanowi rdzeń wychowania moralnego dla pedagogiki transcendentnej, jest kategoria sumienia. Wprawdzie pojęcie sumienia nie występuje w pedagogice bez transcendencji, ale – podkreśla dr Pasierbek – także w niej jest obecne. Takie podejście Habilitanta nie powinno dziwić, wynika bowiem z przyjętej przez Niego koncepcji człowieka jako bytu, którego główną cechą jest ruch w kierunku transcendencji a więc Boga, jakiegoś Osobowego Bytu czy Siły Wyższej. Wczytując się w rozważania Habilitanta, można więc zaryzykować twierdzenie, że żadna instytucja wychowawcza czy edukacyjna nie jest w stanie pozbawić człowieka zarówno jego dialogicznego ukierunkowania jak i otwarcia się na transcendencję. Nie oznacza to oczywiście – o czym nie pozwala nam zapomnieć dr Pasierbek – że niewłaściwe nauczanie i

wychowanie nie może poważnie osłabić tego, co jest wpisane w każdy byt ludzki i co stanowi o jego człowieczeństwie. Pośród artykułów Habilitanta na szczególną uwagę – z pedagogiczno-religijnego punktu widzenia – zasługuje tekst *Jezus z Nazaretu : dialogiczna relacja wychowawcza Mistrz – uczeń*. Istota autentycznej relacji wychowawczej *mistrz – uczeń* w wymiarze ludzkim ukazana jest tutaj równoległe do sensu takiej relacji w kontekście pedagogiki transcendentnej. W świetle założeń przyjętych przez Habilitanta można bez trudu zauważyć, że obie perspektywy postrzegania dialogicznego charakteru relacji między wychowawcą i wychowankiem wzajemnie się potrzebują, czego najmocniejszym potwierdzeniem jest koncepcja Martina Bubera, do której odwołuje się nieraz Habilitant. Pośród artykułów dr Pasierbka przedstawionych jako dodatkowe osiągnięcia naukowo-badawcze znajdują się także teksty, które są rezultatem refleksji nad rolą religii i religijności oraz sytuacją Kościoła w procesie gwałtownych przemian społeczno-kulturowych w Polsce i Europie. Świadczy to o tym, że Habilitantowi bliska jest problematyka dotycząca znaczenia religii dla życia społecznego w wielu jego obszarach, co można zauważyć także w artykułach wchodzących w skład cyklu przedstawionego jako podstawa starań o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

3.2. Udział w projektach badawczych

Kolejnym ważnym osiągnięciem Habilitanta jest udział w kilku projektach badawczych, wśród których na szczególną uwagę zasługują trzy projekty międzynarodowe: *An International Empirical Study about the Religious and Life Perspectives of Young People*, *European InfoNet Adult Education* oraz *The religious education in Russia and*

Europe in the XVI – XXI centuries. We wszystkich projektach uczestniczyli badacze z wielu krajów europejskich. Ponadto w latach 2028 - 2019 dr Pasierbek był przewodniczącym Komitetu Sterującego projektu *Spółeczeństwo inkluzywne w świetle Katolickiej Nauki Społecznej Akademii Ignatianum w Krakowie.* Większość tych projektów poświęcona była szeroko zakrojonym badaniom nad religijnością młodzieży i jej miejscem w życiu społecznym oraz edukacji religijnej, co znalazło wyraz w publikacjach Habilitanta, głównie tych, które zostały podane jako podstawa starań o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Dr Pasierbek nie ogranicza się jednak w swoich badaniach jedynie do wspomnianych powyżej zagadnień. Świadczy o tym Jego udział w zespole realizującym w latach 2018 – 2019 projekt *Polonia Restituta. Dekalog dla Polski w 100-lecie odzyskania niepodległości,* do którego został powołany przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz przystąpienie przez Habilitanta do kolejnych projektów, które nadal są realizowane. Od roku 2014 współuczestniczy on w organizowaniu cyklicznych konferencji na temat *Edukacja dla przedsiębiorczości* w które zaangażowane jest kilka znaczących krakowskich uczelni. W tym samym roku dr Pasierbek został kierownikiem projektu *Kształtowanie i upowszechnianie wiedzy humanistyczno-społecznej – słowniki społeczne* w ramach programu *Dialog.*

3.3. Pozostałe obszary działalności dr Pasierbka

Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitant uczestniczył w 27 konferencjach naukowych w Polsce, Niemczech, Stanach Zjednoczonych, Włoszech, Rosji i na Łotwie. Wygłosił nie

tylko referaty ale także przewodniczył obradom kilku konferencji.

Kolejnym obszarem działalności dr Pasierbka jest udział w komitetach naukowych konferencji, kongresach i sympozjach naukowych polskich i zagranicznych. Był członkiem 4 polskich i 6 zagranicznych komitetów naukowych konferencji oraz współorganizatorem 25 kongresów.

Na uwagę zasługuje także udział dr Pasierbka w komitetach i radach redakcyjnych czasopism i serii naukowych. Habilitant pełni funkcję redaktora naczelnego dwóch czasopism naukowych, jest redaktorem tematycznym 30 numerów czasopism, współredaktorem dwóch serii naukowych oraz członkiem zespołu redakcyjnego jednego czasopisma naukowego.

Znaczącym dopełnieniem działalności naukowo-badawczej Habilitanta jest Jego udział w dwóch stażach naukowych za granicą – w Boston College i na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie.

4. Działalność dydaktyczna i organizacyjna

W ramach działalności dydaktycznej Habilitant prowadził zajęcia z antropologii pedagogii chrześcijańskiej, antropologii kulturowej, pedagogiki ignacjańskiej, filozofii edukacji chrześcijańskiej, wprowadzenia do ekumenizmu. Obecnie prowadzi zajęcia z dziejów filozofii i myśli chrześcijańskiej, katolickiej nauki społecznej, systemu prawno-instytucjonalnego Kościoła katolickiego oraz teologii politycznej. Ponadto dr Pasierbek wypromował 62 magistrantów i 9 licencjatów z zakresu pedagogiki. Był także recenzentem prac magisterskich i przewodniczył egzaminom licencjackim i magisterskim. W

latach 2006 – 2014 był profesorem wizytującym na Wydziale Historii i Dóbr Kulturowych Kościoła Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. Dr Pasierbek pełnił także funkcję promotora pomocniczego w jednym przewodzie doktorskim. Działalność organizacyjna Habilitanta obejmuje między innymi pełnienie funkcji dziekana i prodziekana Wydziału Pedagogicznego Akademii Ignatianum w Krakowie oraz przewodniczenie wielu komisjom uczelnianym. Był członkiem Małopolskiej Rady Polityki Prorodzinnej, Fundacji „Mały Rycerz” oraz konsultorem Rady Naukowej Konferencji Episkopatu Polski. Dr Pasierbek był wielokrotnie nagradzany za działalność naukową i organizacyjną.

Wniosek końcowy:

Osiągnięcia naukowe, które dr Pasierbek przedstawił jako podstawę starań o nadanie stopnia doktora habilitowanego, stanowią – w moim przekonaniu – cenny wkład w rozwój pedagogicznego namysłu nad człowiekiem. Ponieważ namysł ten – jak pokazuje dr Pasierbek – zawsze jest niepełny, potrzebuje oparcia w transcendencji. Habilitant – poprzez swój dorobek – nie tylko wprowadza nas w obszar, który wciąż jeszcze jest słabo zagospodarowany – obszar refleksji nad związkiem między pedagogiką i religią, ale znacznie go ubogaca. Popieram wniosek o nadanie dr Witowi Pasierbkowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie *nauk społecznych*, w dyscyplinie *pedagogika*.

Cieszyn, 6 kwietnia 2020 r.

